

O B S A H

Slovensko pre všetkých CVEK.....	1
Ambiciózne ciele novej stratégie: zachovanie statusu quo Svetluša Surová.....	2
Slovenský jazyk – koho právo a koho povinnosť? Tina Gažovičová	4
Musíme ísť všetci „prinajlepšom“ na sociálnu prácu? Zuzana Balážová	5
Migranti v meste: prítomní a (ne)viditeľní Alena Chudžíková, Elena Gallová Kriglerová	6

Ú V O D N Í K

JARMILA LAJČÁKOVÁ

Autorky textov aktuálneho vydania Menšinovej politiky si kladú viacero otázok, medzi inými aj tú, čo znamená rovnocennosť hlasu tých, ktorí sú zákonmi zadefinovaní ako menšiny. Svetluša Surová vo svojom článku pripomína, že prizvanie menšín k stolu pri tvorbe opatrení ovplyvňujúcich ich životy ešte nemusí byť uznaním ich rovnocennosti. Tým by mal byť oveľa hlbší záväzok umožniť menšinám autonómne rozhodovanie napríklad prostredníctvom menšinových rád.

Ďalšie texty sa síce týkajú rozdielnych menšín, ale podobných otázok. Ako vytvoriť podmienky rovnocennosti pre príslušníkov a príslušníčky menšín, ktoré sú na okraji spoločnosti a jej záujmu? Zuzana Balážová navrhuje vytvorenie takých podmienok a atmosféry v spoločnosti, aby sa menšiny mohli oslobodiť od očakávaní majority o tom, na čo menšinové, v tomto prípade rómske, deti majú. Alena Chudžíková s Elenou Gallovou Kriglerovou navrhujú výraznejšiu aktivitu lokálnych samospráv, ale i širších komunit obyvateľov, ktorá by smerovala k vzájomnému spoznávaniu sa rozmanitých skupín ľudí. Nedostatok komunikácie

či uzatváranie sa do svojich vlastných komunit prispievajú k prehĺbovaniu sociálnej vzdialenosti. Podobne je tomu aj v prípade jazykových menšín, ako konštatuje Tina Gažovičová vo svojom texte, v ktorom vyzdvihuje dôležitosť formálneho nastavenia pravidiel hry. V akom jazyku sa komunikuje? Kto sa komu prispôsobuje? Ukazuje sa, že bremeno prispôsobenia sa je predovšetkým na pleciach menšín. Akoby menšiny ako také neboli rovnocenné, ale museli sa za chodu prispôsobovať majorite, ak chcú byť aspoň „tolerované.“

Ako však dosiahnuť posun od „tolerovania“ niekoho, kto sa údajne vymýka predstave o tom, čo je normálne, smerom k rešpektovaniu jeho rovnocennosti? Ako argumentujeme v texte venovanom iniciatíve Slovensko pre všetkých, naša moc zmeniť prevládajúcu paradigmatu normality spočíva predovšetkým v našej schopnosti spájať sa a vytvárať tak kritickú masu, pre ktorú už nedôvera, populizmus a urážky nebudú prijateľné. Len tak môžeme tvoriť krajinu, v ktorej dominantnými a spájajúcimi hodnotami bude ľudskosť a rešpekt voči každému bez ohľadu na to, či je aktuálne príslušníkom/príslušníčkou menšiny alebo väčšiny. ■

SLOVENSKO PRE VŠETKÝCH

Počuli sme členov vlády aj poslancov parlamentu hovoriť bez hanby o rómskej kriminalite a údajnej neprispôbitivosti. Sledovali sme, ako si v srdci SNP ľudia zvolili neonacistu za svojho župana. Boli sme svedkami toho, ako sociálna demokracia odsúdila chudobných na nútené práce organizované štátom, pretože ich považuje za vinných za svoju sociálnu situáciu. Ako mimikry pri tom použila rómskeho politika, ktorý sa žiaľ s takýmto prístupom stotožnil. Videli sme, ako bola obvinená Hedviga Žáková Malinová. V parlamente sme sledovali, ako 103 poslancov prijala ústavný zákon ako nástroj ponižovania párov rovnakého pohlavia. Toto je len niekoľko signálov o tom, že populizmus a zneužívanie menšín nepríjemne dominuje verejnej diskusii aj politike.

Existuje však aj alternatívny príbeh. Tvoria ho ľudia, ktorí sa snažia, aby bolo Slovensko lepším miestom pre život pre všetkých. Pracujú v komunitných a nízkoprahových centrách, učia, presvedčujú politikov, píšú návrhy zákonov, výskumami posúvajú poznanie, nezištne pomáhajú ľuďom v núdzi, okrášľujú sivé múry, diskutujú, organizujú kultúrne podujatia, ktoré spájajú.

Niektorí obhajujú právo na dôstojný život migrantov, iní Rómov či ďalšie národnostné menšiny, ľudia so zdravotným znevýhodnením, ženy, deti, chudobných alebo LGBTI ľudí. Aj keď sa venujú odlišným témam, podstata je stále tá istá. Uznanie ľudskosti a rovných šancí pre dôstojný život pre každého. Všetky tieto ľudsko-právne hnutia dekonštruujú to, čo je obvykle v spoločnosti považované za „normálne“ – normálny je aj normálna. Slovák a Slovenka sa zároveň môžu cítiť byť aj Maďarmi, Rusínkami alebo pokojne aj Švédmi, ak z tej krajiny pochádzajú. Môžu mať teda viacnásobnú národnostnú identitu. Normálne je aj to, že nie všetci vedú vstúpiť do budovy po schodoch a že dobrá rodina sa môže rovnako skladať z dvoch otcov a matiek.

CVEK začal už pred niekoľkými rokmi písať príbeh o menšinách a väčšinách, ktorým chcel vytvoriť alternatívu voči populizmu a sekuritizácii. Začali sme výskumne a postupne aj advokátne. Dnes ponúkame iniciatívu, ktorú sme nazvali Slovensko pre všetkých a ktorou chceme spojiť hlasy všetkých tých, ktorí tiež píšú

alternatívne príbehy o tejto krajine. Slovensko pre všetkých je otvorené pre všetkých nás, ktorí vidíme Slovensko inak, ako nám ponúka väčšina politikov a mocných v tejto krajine. Momentum na marcovom podujatí, ktorým sme odštartovali iniciatívu, o ktorej už dlho rozmýšľame, bolo cítiť vo vzduchu. Veľa z nás cíti, že veci zašli príďaleko – avšak jedným aj druhým smerom. Naša moc zmeniť status quo spočíva v schopnosti spájať sa a presvedčať ľudí, aby sa k nám pridali. Tak môžeme zmeniť túto krajinu na miesto, ktoré nikoho nevyklučuje, ale víta odlišnosti. Sme presvedčení, že dlhodobo je pre každého výhodnejšie byť s nami, na strane Rómov, ktorí sa stali obeťami policajného zákroku, detí, ktoré sú odsúdené na ústavnú starostlivosť a oddelené vzdelávanie, ľudí opustených a žijúcich na ulici, chudobných či LGBTI ľudí. Nikdy predsa nemôžete vedieť, čo sa vám v živote prihodí. Pre každého je istejšie, ak sa môžete spofahnúť na to, že s Vami bude za každých okolností zaobchádzané ako s človekom.

Pridajte sa k nám. Viac informácií nájdete na našom webe (www.cvek.sk).

AMBICIÓZNE CIELE NOVEJ STRATÉGIE: ZACHOVANIE STATUSU QUO

KOMENTÁR K PRÍPRAVE CELOŠTÁTNEJ STRATÉGIE OCHRANY A PODPORY ĽUDSKÝCH PRÁV A JEJ ČASTI TÝKAJÚCEJ SA PRÁV OSÔB PATRIACICH K NÁRODNOSTNÝM MENŠINÁM A ETNICKÝM SKUPINÁM

SVETLUŠA SUROVÁ

V súčasnosti prebiehajú finálne fázy prípravy a schvaľovania Celoštátnej stratégie ochrany a podpory ľudských práv na Slovensku (ďalej len stratégia). Prípravovaná stratégia si kladie za cieľ „zvýšenie efektívnosti implementácie ľudsko-právnych záväzkov Slovenskej republiky, ich výkonu a vymáhateľnosti, vďaka čomu sa zvýši kvalita demokracie, právneho štátu a sociálnej kohézie spoločnosti.“¹ Podľa odborného podkladu by k naplneniu tohto cieľa mali prispieť čiastkové ciele, ktoré sa týkajú celkového zlepšenia podmienok pre uplatňovanie a realizáciu ľudských práv, výchovy a vzdelávania k ľudským právam, lepšej implementácie medzinárodných zmlúv a vnútroštátnych predpisov týkajúcich sa ľudských práv a ich vymáhateľnosti.² To znamená, že návrh stratégie nielen vychádza, ale sa i pohybuje v medziach aktuálneho inštitucionálno-právneho modelu ochrany ľudských práv na Slovensku. Svedčí o tom i vyjadrenie podpredsedu vlády a ministra zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky (ďalej len SR) M. Lajčáka, kde hovorí, že cieľom stratégie je „zhodnotiť aktuálny stav, resp. východiskovú situáciu, v ktorej sa Slovensko momentálne nachádza v oblasti ochrany, podpory a dodržiavania ľudských práv, vymožiteľnosti práva a implementácie záväzkov, či odporúčaní medzinárodných orgánov.“³

Strategický dokument tohto druhu, ktorý má byť nielen prvý, ale i výnimočný (podľa vyjadrenia M. Lajčáka),⁴ však nemôže predstavovať len správu hodnotiacu aktuálny stav v oblasti ľudských práv. Stratégia by mala obsahovať presne zafinované ciele spolu s opatreniami na ich dosiahvanie. Zo súčasného stavu by mal dokument len vychádzať. Určite nemožno tvrdiť, že ochrana a podpora ľudských práv na Slovensku je momentálne optimálna a postačujúca. Ak by tomu tak bolo, potom stratégia by nebola potrebná. Zlepšenie podmienok v oblasti ľudských práv si vyžaduje nielen realizáciu práv prostredníctvom efektívnej implementácie a ich lepšej vymáhateľnosti, ale i zavádzanie nových mechanizmov a inštitútov. Hlavným účelom stratégie má byť orientácia na budúci, žiaduci stav v danej oblasti. Z tohto dôvodu nemôže byť cieľom stratégie zachovanie statusu quo v oblasti ochrany a podpory ľudských práv.

STRATEGICKÝ DOKUMENT BEZ STRATEGICKÝCH CIEĽOV PRE NÁRODNOSTNÉ MENŠINY A ETNICKÉ SKUPINY

V súvislosti s prípravou stratégie sa 25. februára 2014 v Bratislave uskutočnil už druhý workshop zameraný na vypracovanie časti stratégie týkajúcej sa práv osôb patriacich k národnostným menšinám a etnickým skupinám. Workshop zorganizoval Úrad splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny (SVNM), pričom východiskový materiál na diskusiu pripravila odborná pracovná skupina pri Výbore pre národnostné menšiny a etnické skupiny (VNMES). Cieľom workshopu bolo otvoriť odbornú a verejnú diskusiu k otázkam ochrany a podpory práv národnostných menšín a etnických skupín. Tento workshop mal poskytnúť priestor pre tľmočenie pripomienok a odporúčaní k predmetnej časti stratégie zo strany odborníkov, zástupcov menšín, štátnej správy a vyšších územných celkov, ako i širšej verejnosti.⁵

1 Redakčný tím, 'Odborný podklad k tvorbe Celoštátnej stratégie ochrany a podpory ľudských práv v Slovenskej republike', júl 2013, dostupné na: http://www.radavladylp.gov.sk/data/files/3927_odborny-podklad-k-strategii-vpracovany-clenmi-redakcneho-timu_1572013.pdf, overené 07.03.2014.

2 *Ibid.*, s. 4

3 'Minister M. Lajčák prijal apoštolského nuncia na Slovensku Mons. M. Giordanu', www.foreign.gov.sk, 27.02.2014, dostupné na: [http://www.foreign.gov.sk/servlet/content?MT=/App/WCM/main.nsf/vw_ByID/ID_EA7419BDE7ECA99C1257B4A002DA134_SK&OpenDocument=Y&LANG=SK&TG=BlankMaster&URL=/App/WCM/Aktualit.nsf/\(vw_ByID\)/ID_5336B1C054068FB7C1257C8C00490EC1](http://www.foreign.gov.sk/servlet/content?MT=/App/WCM/main.nsf/vw_ByID/ID_EA7419BDE7ECA99C1257B4A002DA134_SK&OpenDocument=Y&LANG=SK&TG=BlankMaster&URL=/App/WCM/Aktualit.nsf/(vw_ByID)/ID_5336B1C054068FB7C1257C8C00490EC1), overené 07.03.2014.

4 *Ibid.*

5 'Odborníci na národnostnú problematiku diskutovali aj v Bratislave', www.narodnostnemensiny.gov.sk, 25.02.2014, dostupné na: <http://www.narodnostnemensiny.gov.sk>

V predkladanom návrhu⁶ časti stratégie chýbajú strategické ciele menšinovej politiky a opatrenia na ich dosiahnutie. Z textu návrhu je možné vyčítať podobné ciele s hlavným cieľom stratégie, ktoré sa týkajú efektívnej aplikácie „už prijatých legislatívnych opatrení“ v praxi. Na workshopoch sa pritom dospelo k záveru, že by priority v tejto oblasti mali vychádzať z troch hlavných princípov: princípu participácie, princípu nediskriminácie a princípu subsidiarity.⁸ Podľa môjho názoru by v stratégii mali byť stanovené konkrétne ciele i pre menšinovú politiku na Slovensku. Dokument by mal obsahovať opatrenia týkajúce sa: 1) inštitucionálno-právneho rámca ochrany a podpory práv národnostných menšín a etnických skupín; 2) efektívnej implementácie a realizácie menšinovej politiky; 3) antidiskriminačných politik; 4) zvýšenia vplyvu menšín, čiže efektívnej participácie menšín a 5) kultúrnej autonómie.

PARTICIPÁCIA PO SLOVENSKY: DÔLEŽITÉ JE LEN ZÚČASTNIŤ SA

V procese prípravy časti stratégie zameranej na menšiny sa neustále zdôrazňuje participatívny princíp. Na bratislavskom workshope bolo evidentné, že chýba správne pochopenie tohto princípu. Odznela tu kritika, že organizovanie dvoch workshopov nestačí na to, aby sa dalo hovoriť o participácii predstaviteľov menšín a odborníkov na tvorbe strategického dokumentu. Organizátori a predkladatelia návrhu časti stratégie argumentovali, že je možné daný a neskôr aj konečný text pripomienkovať bežným spôsobom. Áno, je to pravda. Lenže je veľmi veľký rozdiel medzi právom, resp. možnosťou niečo pripomienkovať (alebo predkladať návrhy) a výsledným efektom. Vidno tu paralelu s formalistickým výkladom zákonov na Slovensku. Ako príklad možno uviesť inštitút referenda (miestneho), kde sa právo na referendum vykladá ako právo na účasť na ňom (reštriktívny prístup), pričom výsledky takéhoto hlasovania nie sú záväzné.⁹

Koncepcia efektívnej participácie národnostných menšín znamená presný opak a na univerzálnej úrovni sa považuje za dôležitú otázku týkajúcu sa menšín. Pojem efektívna participácia naznačuje podstatu tohto práva, čiže zapojenie zástupcov menšín do rozhodovacích procesov tak, aby ich hlasy mali váhu. Akceptovanie názorov menšín a prihliadanie na ich požiadavky tvoria minimum efektívnej participácie. Štát by však mal zabezpečiť efektívnu participáciu príslušníkov menšín vo všetkých oblastiach života, a najmä v súvislosti s tými rozhodnutiami, ktoré sa ich týkajú.¹⁰ Mal by teda vytvárať priestor na to, aby aj samotné menšiny zohrávali aktívnu úlohu pri obhajovaní svojich práv a aby sa zapájali do rozhod-

www.narodnostnemensiny.gov.sk/odbornici-na-narodnostnu-problematiku-diskutovali-aj-v-bratislave/, overené 07.03.2014.

6 'Návrh časti Celoštátnej stratégie ochrany a podpory ľudských práv v Slovenskej republike týkajúcej sa práv osôb patriacich k národnostným menšinám a etnickým skupinám', www.narodnostnemensiny.gov.sk, február 2014, dostupné na: http://www.narodnostnemensiny.gov.sk/data/files/4620_navrh-vychodiskoveho-materialu-k-celostatnej-strategii_narodnostne-mensiny.pdf, overené 07.03.2014.

7 *Ibid.*, s. 5

8 'Odborníci na národnostnú problematiku diskutovali aj v Bratislave', [Vlada.gov.sk](http://www.vlada.gov.sk), 25.02.2014 dostupné na: <http://www.vlada.gov.sk/14448/odbornici-na-narodnostnu-problematiku-diskutovali-aj-v-bratislave/>, overené 07.03.2014.

9 Svetluša Surová (2014). Tešedíkovo alebo Pered - na Slovensku len po slovensky, *Menšinová politika na Slovensku*, 4(3), s. 6.

10 Právo na participáciu pre národnostné menšiny upravuje čl. 2, odsek druhý (kultúrny, náboženský, sociálny, ekonomický a verejný život); čl. 2, odsek tretí (rozhodovací proces); čl. 4, odsek piaty (ekonomický progres a rozvoj); a čl. 5, odsek prvý (národné politiky a programy) *Deklarácie OSN o právach osôb patriacich k národnostným alebo etnickým, náboženským a jazykovým menšinám* (Organizácia spojených národov, 1992)

vacích procesov.¹¹ Za účelom dosiahnutia efektívnej participácie menšín je potrebné vytvoriť inštitucionálno-právne mechanizmy a inštitúty, ktoré umožnia konštruktívny dialóg i spolupriechodovanie medzi väčšinou a menšinami.

ARGUMENTY PRE ZABEZPEČENIE EFEKTÍVNEJ PARTICIPÁCIE MENŠÍN

Právo národnostných menšín na efektívnu participáciu predstavuje jedno zo základných ľudských práv.¹² Týka sa participácie menšín vo verejnej, kultúrnej, náboženskej, sociálnej a ekonomickej sfére, ako i v politických rozhodovacích procesoch na všetkých úrovniach štátnej moci. Efektívna participácia predstavuje osvedčený postup Organizácie spojených národov (OSN)¹³ na riešenie sporov v spoločnosti, pričom prispieva k celkovej stabilite politického systému. Koncepcia efektívnej participácie je veľmi úzko spätá s princípom nediskriminácie a afirmatívnymi akciami, ktoré majú dočasne odstrániť znevýhodnenia menšín. Toto právo treba chápať ako prostriedok inklúzie menšín v rámci spoločnosti, ktorá chce byť spravodlivá a férová.¹⁴ Štát by teda mal prijímať také politiky, ktoré by zabezpečovali podmienky pre participáciu všetkých v spoločnosti. Inými slovami efektívna participácia menšín predstavuje nielen právo ale i „podstatné predpoklady pre rovnaké možnosti v praxi.“¹⁵ Efektívna participácia prispieva k skutočnej rovnosti v spoločnosti.

Slovenská republika je zmluvnou stranou Rámcového dohovoru na ochranu národnostných menšín Rady Európy (ďalej len Rámcový dohovor), kde sa hovorí, že „strany musia vytvárať podmienky potrebné na efektívnu účasť osôb patriacich k národnostným menšinám na kultúrnom, spoločenskom a ekonomickom živote, ako aj na verejných záležitostiach, najmä na tých, ktoré sa ich týkajú“ (čl. 15). Konkrétne úprava dodržiavania tohto práva je však už v kompetenciách zmluvných štátov. Podstatné je, že právo na efektívnu participáciu národnostných menšín je dohovorom garantované a pre SR záväzná.¹⁶ V súvislosti s realizáciou čl. 15 na Slovensku odporúča Poradný výbor Rady Európy zvýšiť participáciu menšín na ekonomickom, sociálnom, verejnom živote, ako i vo verejných službách, polícii a súdnictve.¹⁷ Slovensko je teda viazané nielen medzinárodným štandardom, ale i medzinárodnoprávnymi záväzkami zvyšovať participáciu menšín v daných oblastiach.

EFEKTÍVNA PARTICIPÁCIA: MECHANIZMY A INŠTITÚTY

Existuje veľa možností ako zabezpečiť efektívnu participáciu národnostných menšín, pričom medzinárodné právo neukladá štátom žiaden konkrétny model. Výkladová správa rámcového dohovoru odporúča niekoľko konkrétnych opatrení.¹⁸ Taktiež Lundské odporúčania Organizácie pre

bezpečnosť a spoluprácu v Európe (ďalej len OBSE) predstavujú celý rad opatrení vhodných na participáciu menšín vo verejnom živote.¹⁹ Právo na participáciu môžu menšiny realizovať prostredníctvom základného práva na združovanie sa, ktoré sa považuje za najslabšiu formu, až po právo veta v rozhodovacích procesoch, ktoré predstavuje najsilnejší spôsob ochrany záujmov menšín.

Súčasný ústavnoprávny model ochrany práv národnostných menšín na Slovensku garantuje príslušníkom menšín právo na účasť na riešení vecí, ktoré sa ich týkajú.²⁰ Za týmto účelom a v súlade s medzinárodnoprávnymi záväzkami²¹ bol vytvorený Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny (VNMES), ktorý je stálym odborným orgánom Rady vlády pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť (RVLP). Tento výbor predstavuje konzultatívny orgán vo veciach týkajúcich sa menšín. Skutočným zmyslom konzultatívnych mechanizmov je podľa čl. 15 Rámcového dohovoru ustanovenie permanentného dialógu. V praxi to znamená, že je nevyhnutné, aby bol výbor vždy a nie na báze ad hoc konzultovaný so všetkými otázkami ako i legislatívnymi návrhmi týkajúcimi sa menšín. Ak má byť naplnená podstata tohto orgánu je potrebné pozrieť sa nielen na inštitucionálnu štruktúru a procesy rozhodovania, ale i na jeho zloženie, resp. otázku reprezentatívnosti. Zástupcovia menšín vo výbore sú vymenovávaní na trojročné funkčné obdobia. Podľa expertov to nie je „dostatočne reprezentatívne“ a panuje zhoda, že by aspoň 50% členov konzultatívnych orgánov mali vyberať samotné menšiny. Prípad, keď menšinové organizácie vyberajú členov konzultatívnych orgánov, môže mať v praxi za následok „monopol reprezentácie menšiny jednej inštitúcie“.²² Ak má byť zachovaný princíp „demokratického pluralizmu“ vo vládných orgánoch reprezentujúcich menšiny, vhodnejším mechanizmom efektívnej participácie menšín by bolo ustanovenie národných rád pre národnostné menšiny (podľa srbského alebo maďarského modelu).

MENŠINOVÉ NÁRODNÉ RADY A KULTÚRNA AUTONÓMIA

Inštitút národných rád by predstavoval partnerský, konzultačný a rozhodovací mechanizmus pre menšiny vo veciach, ktoré sa ich priamo dotýkajú. Počet členov jednotlivých rád, ktorí by boli volení príslušníkmi danej menšiny, by závisel od celkového počtu príslušníkov danej menšiny. Tým by sa príslušníkom menšín umožnilo realizovať ich ústavné právo podieľať sa na riešení vecí, ktoré sa ich týkajú, a to buď priamo alebo prostredníctvom svojich volených zástupcov. Priamymi voľbami do národných rád by sa zabezpečila väčšia demokratickosť volieb a pluralizmus názorových línii. Volené národné rady by mali silnú legitimitu v zastupovaní národnostných menšín a v rozhodovaní o veciach, ktoré sa ich týkajú. Právo vytvoriť si národné rady by mali všetky národnostné menšiny a etnické skupiny na Slovensku bez ohľadu na ich početnosť. Všetky menšiny, tak viacpočetné, ako i menej početné by teda mali rovnaké možnosti, postavenie a váhu hlasu pri riešení svojich dôležitých záležitostí. Národné rady by mali byť ustanovené osobitným menšinovým zákonom, s jasným právnym posta-

s týmito osobami prostredníctvom vhodných procedúr a konkrétne prostredníctvom ich reprezentatívnych inštitúcií, keď Strany uvažujú o legislatívnych alebo administratívnych opatreniach, ktoré sa ich priamo dotýkajú; zainteresovanie týchto osôb na príprave, zavádzaní a hodnotení plánov a programov štátneho a regionálneho rozvoja, ktoré sa ich pravdepodobne priamo dotknú; uskutočňovanie výskumov v spojení s týmito osobami na zhodnotenie možného dopadu plánovaných rozvojových projektov na tieto osoby; efektívna účasť osôb patriacich k národnostným menšinám na rozhodovacích procesoch a vo volených orgánoch na štátnej i miestnej úrovni; decentralizované alebo miestne formy správy“.

- 11 HRC UN (2013) *Report of the independent expert on minority issues Rita Izsák* (Geneva, Human rights council United nations)
- 12 HRC FMI UN (2009) *Background document by the independent expert on minority issues, Gay Mc Dougall, on minorities and effective participation* (Geneva, Human Rights Council, Forum on Minority Issues United Nations)
- 13 HRC UN (2009) *Work of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights and Human Rights bodies with regard to minorities and the Right to Effective Participation* (Human Rights Council, 2009)
- 14 HRC UN (2009) *Background document by the independent expert on minority issues Gay McDougall on minorities and effective political participation* (Human Rights Council, 2009)
- 15 OSCE HCNM (2012) *‘Ljubljana Guidelines on Integration of Diverse Societies’* (Organisation for security and cooperation in Europe High Commission on National Minorities, 2012), čl. 38.
- 16 Termín „efektívna participácia“ nie je definovaný v rámcovom dohovore, ale výkladová správa hovorí, že jeho cieľom je podpora skutočnej rovnosti medzi osobami patriacimi k národnostným menšinám a tými, ktoré patria k väčšine. Pozri *‘Výkladová správa k Rámcovému dohovoru na ochranu národnostných menšín Rady Európy’*, dostupné na: http://www.mzv.sk/sk/zahranicna_politika/ludske_pravanarodnostne_mensiny_a_ochrana_mensinovykh_jazykov.
- 17 Rada Európy, Poradný výbor pre rámcový dohovor na ochranu národnostných menšín (2010) *Tretia hodnotiaca správa o Slovenskej republike, prijatá 27. mája 2010* (Štrasburg, Rada Európy). Dostupné na: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/3_FCNMdocs/PDF_3rd_OP_SlovakRepublic_sk.pdf overené, 05.03.2014.
- 18 *‘Výkladová správa k Rámcovému dohovoru na ochranu národnostných menšín Rady Európy’*, dostupné na: http://www.mzv.sk/sk/zahranicna_politika/ludske_prava-narodnostne_mensiny_a_ochrana_mensinovykh_jazykov.
Zmluvné strany by mali podporovať nasledovné opatrenia: konzultovanie

- 19 OSCE HCNM (1999) *‘The Lund Recommendations on the Effective Participation of National Minorities in Public Life & Explanatory Note’* (Lund, Organisation of security and cooperation in Europe, High Commissioner on National Minorities).
- 20 Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Z.z. v znení neskorších predpisov, článok 34, odsek druhý, c)
- 21 Čl. 7 odsek 4 Charty pre menšinové alebo regionálne jazyky a čl. 15 Rámcového dohovoru na ochranu národnostných menšín in Vláda SR (2014) *Štvrtá správa o implementácii Rámcového dohovoru na ochranu národnostných menšín v Slovenskej republike* (Bratislava, Vláda Slovenskej republiky). Dostupné na: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/3_FCNMdocs/PDF_4th_SR_SlovakRepublic_sk.pdf overené, 05.03.2014.
- 22 Joseph Marko (2006), *‘Effective participation of National Minorities A Comment on Conceptual, Legal and Empirical Problems.’* Dostupné na: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/6_Resources/PDF_DH-MIN_EffectiveParticipation_JMarko_en.pdf overené, 07.03.2014.

vením, právomocami a „povinnosťou“ štátnych a verejných orgánov, aby ich konzultovali vo všetkých otázkach, ktoré sú dôležité pre menšiny. Tento orgán by mal mať tiež rozhodovacie právomoci v oblasti používania jazyka a písma, vzdelávania, informovania a kultúry. Kým niektoré kompetencie by sa mali týkať spolurozhodovania so štátnymi alebo verejnými orgánmi a inštitúciami, iné by mali byť ponechané radám ako výlučné. Efektívna participácia menšín by sa mohla dosiahnuť a implementovať práve prostredníctvom kultúrnej autonómie v súvislosti s náboženskými, jazykovými alebo širšími kultúrnymi záležitosťami.

PARTICIPÁCIA A REPREZENTÁCIA MENŠÍN

Ani vytvorenie samotného konzultačného mechanizmu s možnosťou kultúrnej samosprávy však nestačí na naplnenie efektívnej a skutočnej participácie menšín. Participácia menšín je veľmi úzko spätá s reprezentáciou menšín v legislatívnych orgánoch na všetkých úrovniach štátnej moci. Tento cieľ možno dosiahnuť osobitnými opatreniami, akými sú zníženie volebného kvóra pre politické strany národnostných menšín, rezervovaním kresiel pre menšiny alebo kvótami, menením volebných obvodov tak, aby nahrávali menšinám atď. A hoci sa tvrdí, že proporčné volebné systémy s preferenčným hlasovaním napomáhajú menšinám dostať sa do parlamentu, prax na Slovensku to nepotvrďuje. Na Slovensku sa poukazuje na skutočnosť, že v parlamente sú poslanci reprezentujúci menšiny, hlavne maďarskú. De iure sa nejedná o pravdivú konštatáciu, a to aj napriek tomu, že ide o poslancov, ktorí sa hlásia k maďarskej menšine a dajme tomu, že sú volení aj voľičmi maďarskej menšiny. Politické strany a hnutia sa podľa zákona zakladajú na občianskom a nie etnickom

princípe.²³ To znamená, že právna korektnosť a správnosť nám neumožňujú označovať politické strany alebo hnutia za maďarské alebo rómske na Slovensku. Z právneho hľadiska vyplýva, že nemôžeme označovať poslancov za skutočných reprezentantov tej-ktorej menšiny. Na to, aby menšiny mali v parlamente svojich legitímnych predstaviteľov, je potrebné umožniť zakladanie politických strán na etnickom alebo regionálnom princípe. Na získanie kresiel v parlamente je potrebné stanoviť nižšie alebo dokonca nulové kvórum pre menšinové politické strany a hnutia. Nulový cenzus spolu s rezervovanými miestami pre menšiny v závislosti od ich početnosti umožní nielen efektívnu participáciu menšín na správe vecí verejných, ale aj ich reálnu reprezentáciu.

ŠTANDARD OCHRANY A PODPORY MENŠINOVÝCH PRÁV JE PROCES

Príprava Celostátnej stratégie o ľudských právach je skvelou príležitosťou nielen na zmapovanie aktuálnej situácie, ale i na vytvorenie koncepcie, ktorá má potenciál skutočne zlepšiť systém ochrany práv národnostných menšín a etnických skupín na Slovensku. Ochrana a podporu menšinových práv je potrebné chápať ako kontinuálny vývojový proces. To znamená, že štandard menšinovej ochrany sa má neustále zvyšovať. Ak sa má splniť účel a podstata takéhoto dokumentu, je potrebné, aby pripravovaná stratégia jasne ukázala, ktoré otázky alebo oblasti týkajúce sa ochrany a podpory menšinových práv považuje za strategicky dôležité a akými mechanizmami ich chce dosiahnuť. ■

23 Zákon č. 85/2005 Z.z. o politických stranách a politických hnutiach v znení neskorších predpisov, čl. § 4, odsek a)

SLOVENSKÝ JAZYK – KOHO PRÁVO A KOHO POVINNOSŤ?

TINA GAŽOVIČOVÁ

V apríli 2014 Ministerstvo kultúry SR (MK SR) vydalo novú Správu o stave používania štátneho jazyka na území Slovenskej republiky (ďalej iba správa). Na základe novely zákona o štátnom jazyku z roku 2009 získalo MK SR povinnosť predkladať takúto správu každé dva roky. Prvá správa vyšla koncom roka 2012 a jej analýzu sme priniesli aj v Menšinovej politike na Slovensku. Upozorňovali sme predovšetkým na silne etnizujúci tón správy, ktorá sa odvolávala „na nejasne zadefinované tradičné hodnoty, ktoré sú údajne slovenskému národu vlastné po stáročia a ktoré v súčasnosti čelia ohrozeniu.“¹ Oceňujeme, že najnovšia správa je viac pragmaticky ladená a zameriava sa predovšetkým na inštrumentálnu hodnotu slovenského jazyka ako hlavného dorozumievacieho prostriedku na území SR.

Správa mapuje používanie slovenského jazyka v piatich oblastiach: štátna správa, súdy, ochrana spotrebiteľa, médiá a školstvo. Kládne dôraz na dostatočnú znalosť slovenského jazyka u zamestnancov dôležitých inštitúcií, akými sú úrady štátnej správy, súdy či pracovníci médií. V záverečnej časti sa tiež venuje dohľadu nad dodržiavaním zákona o štátnom jazyku. Tu kritizuje najmä samosprávy na jazykovo zmiešaných slovensko-maďarských územiach za prípady, v ktorých boli verejné informácie sprístupnené výhradne v maďarskom jazyku (napríklad na internetových stránkach obce, „prípady nedostatočného ovládania štátneho jazyka v činnosti samosprávnych orgánov“ či „jednojazyčné – najčastejšie maďarské – nápisy na pamätníkoch a pamätných tabuliach“).²

V tomto príspevku sa zameriavame na problematiku školstva, ktorú považujeme vo vzťahu k menšinám žijúcim na území SR za kľúčovú.

VÝUČBA SLOVENČINY NA ŠKOLÁCH

Právne predpisy SR často zdôrazňujú, že slovenský jazyk (SJ) je jediný štátny jazyk, ktorý je „všeobecným dorozumievacím prostriedkom [...] obča-

nov, ktorý zabezpečuje ich slobodu a rovnosť v dôstojnosti a právach.“³ Aj predkladaná správa sa zameriava na túto inštrumentálnu hodnotu slovenského jazyka a konštatuje: „dobré ovládanie štátneho jazyka je základnou podmienkou plnohodnotného uplatnenia občanov v pracovnom a spoločenskom živote na území SR.“⁴

Na znalosť štátneho jazyka je možné nahliadať ako na právo alebo ako na povinnosť obyvateľov.⁵ Napríklad cudzinci, ktorí žiadajú o občianstvo SR, majú popri ďalších podmienkach povinnosť preukázať dostatočnú znalosť slovenského jazyka.⁶ Vo vzťahu k tým, ktorí sa narodili ako občania SR, je slovenský jazyk vnímaný ako právo. Štát je „povinný utvoriť v školskom systéme vyhovujúce podmienky na to, aby si každý občan mohol osvojiť štátny jazyk.“⁷ Považujeme za správne, že SR sa hlási k tejto zodpovednosti vo vzťahu k deťom, ktoré na území SR absolvujú povinnú školskú dochádzku.⁸ V praxi však realizácia tohto záväzku neraz zlyháva. Správa upozorňuje na niektoré problematické oblasti, avšak pomerne selektívne.

Správa konštatuje „klesajúcu úroveň vyučovania slovenského jazyka.“⁹ MK SR preto navrhuje „prehodnotiť koncepciu vyučovania slovenského jazyka

3 Úvod zákona o štátnom jazyku č. 270/1990 Z.z. v znení neskorších predpisov.

4 Ministerstvo kultúry SR, „Správa o stave používania štátneho jazyka na území Slovenskej republiky“ (2014) s. 13.

5 Zrov. Ruth Rubio-Marín, „Language Rights: exploring the competing rationales“ in Will Kymlicka & Allen Patten (eds.) *Language Rights and Political Theory*. (Oxford, Oxford University Press, 2003).

6 Zákon č. 40/1993 Z.z. o štátnom občianstve Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov, § 7.

7 Ministerstvo kultúry SR, „Správa o stave používania štátneho jazyka na území Slovenskej republiky“ (2014) s. 13.

8 Podľa niektorých odborníkov by malo platiť „právo každého naučiť sa dominantný(é) jazyk(y) na náklady štátu, ktoré nie je limitované vekom a povinnou školskou dochádzkou.“ Ruth Rubio-Marín, „Language Rights: exploring the competing rationales“ in Will Kymlicka & Allen Patten (eds.) *Language Rights and Political Theory* (Oxford, Oxford University Press, 2003) s.79.

9 Ministerstvo kultúry SR, „Správa o stave používania štátneho jazyka na území Slovenskej republiky“ (2014) s. 14.

a literatúry na základných a stredných školách.“ Týka sa to aj škôl s vyučovacím jazykom slovenským, prevažne sa však zameriava na školy s vyučovacím jazykom maďarským (VJM). Situáciu národnostného školstva označuje za „dlhodobu neriešenú“ s ohľadom na „nedostatočné zabezpečenie ovládania štátneho jazyka.“¹⁰ Podľa sledovania Štátnej školskej inšpekcie (ŠŠI) „najväčšie problémy s ovládaním štátneho jazyka mali deti z jazykovo homogénneho (maďarského) prostredia.“¹¹ Kritika ŠŠI smerovala predovšetkým k spôsobu výučby slovenčiny na maďarských školách. Nepáčilo sa jej „nevhodné memorovanie, nacvičovanie izolovaných slov, využívanie prekladovej metódy a dominantnosť frontálnych foriem výučby.“¹²

Didaktika a metodiky vyučovania slovenského jazyka na školách s vyučovacím jazykom maďarským sú dlhodobo predmetom kritiky mnohých odborníkov.¹³ Je preto vhodné, aby sa jej nedostatkami zaoberali aj úrady štátnej správy. Taktiež ministerstvo školstva v roku 2013 odporúčalo „vyučovať štátny jazyk v školách s vyučovacím jazykom národnostných menšín ako cudzí jazyk.“¹⁴ Podľa odborníkov však zatiaľ zostáva iba pri deklaratívnom vyjadrení: „*Aspoň 25 rokov učiteľia a vyučujúci na maďarských školách ustavične upozorňujú ministerstvo na to, že tá koncepcia nie je dobrá. Na základe tejto koncepcie, s týmito učebnicami, sa nenaučia deti na maďarských školách po slovensky. Ale nič sa nedeje. [...] Jediná vec, ktorá sa pohla je, že v novom školskom zákone z roku 2008 vyšla veta, že na maďarských školách sa väčšinový jazyk vyučuje ako cudzí jazyk. Bodka. Tým sa to skončilo. Žiadne výskumy, žiadne nové metodiky,*“ vraví docentka Misadová, vedúca Katedry maďarského jazyka a literatúry na Univerzite Komenského (rozhovor 21.1.2014).¹⁵ Problém má aj širšie súvislosti. Medzi inými to, že študenti učiteľstva slovenského jazyka sa neučia, ako vyučovať slovenčinu ako cudzí jazyk.

Dôležité tiež je, aby sa podpora štátneho jazyka nediala na úkor rozvoja jazyka národnostných menšín. V tomto ohľade je napríklad otázne, ako si MK SR v praxi predstavuje navrhované opatrenie „zvýšiť hodinovú dotáciu predmetu slovenský jazyk a literatúra zapojením slovenských lektorov v školách s vyučovacím jazykom maďarským.“¹⁶ I keď opatreniu ako takému na prvý pohľad nie je možné nič vytknúť, je dôležité dodať, že už v súčasnosti majú školy s VJM vyšší celkový počet vyučovacích hodín.¹⁷

10 Ibid, s. 17.

11 Ibid, s. 15.

12 Ibid, s. 15.

13 Zrov. napr. Alžbeta Bernáthová, *Úroveň vyučovania slovenského jazyka a literatúry v ZŠ a SŠ s vyučovacím jazykom maďarským. II. časť.* (Bratislava, Štátny pedagogický ústav, 2004).

14 Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR, „Správa o stave školstva na Slovensku a o systémových krokoch na podporu jeho ďalšieho rozvoja“ (Text predložený na medzirezortné pripomienkové konanie) September 2013, bod 239d.

15 Prezaté z rukopisu dizertačnej práce: Tina Gažovičová, *Bilingvizmus: problém, právo či hodnota? Jazykové politiky vo vzdelávaní detí z minorít na Slovensku.* (Bratislava, Ústava verejnej politiky a ekonomie, FSEV, Univerzita Komenského, 2014)

16 Ministerstvo kultúry SR, „Správa o stave používania štátneho jazyka na území Slovenskej republiky“ (2014) s. 18.

17 Štátny pedagogický ústav, prevzaté z jednotlivých Rámcových učebných plánov základných škôl.

Správa uvádza viacero opatrení, ktoré by mohli mať v praxi pozitívny dopad na vyučovanie SJ v praxi. Napríklad návrh „legislatívne zabezpečiť vyučovanie slovenského jazyka v školách s VJM v malých skupinkách.“¹⁸ Avšak vzhľadom na to, že v doložke vplyvov správy sa uvádza, že nebude mať žiaden vplyv na rozpočet verejnej správy¹⁹, nie je možné na základe tohto dokumentu očakávať žiaden reálny dopad.

KTO JE CIEĽOVÁ SKUPINA OPATRENÍ NA PODPORU ZNALOSTI SLOVENČINY?

Považujeme za vážny nedostatok, že správa, a vzdelávacia politika SR celkovo, sa vôbec nevenujú problematike vyučovania SJ pre deti s iným materinským jazykom, ktoré navštevujú slovenské školy. Týka sa to predovšetkým žiakov z marginalizovaných rómskych komunít, ale aj detí príslušníkov ďalších národnostných menšín či migrantských komunít.

Deti, ktoré nastúpia do školy s nedostatočnou znalosťou slovenského jazyka, sa v súčasnosti slovenčinu učia iba „za pochodu“ vyučovania. Kým si dostatočne osvoja vyučovací jazyk, začínajú u mnohých z nich ťažkosti s ďalším učivom, ktoré neskôr už nedokážu dohnať. Z viacerých výskumov je známe, že jazyková bariéra je jedným z dôvodov zlyhávania týchto detí vo vzdelávaní.²⁰ Školská legislatíva napriek tomu nemá vytvorené žiadne podporné opatrenia, ako týmto žiakom pomôcť rýchlejšie prekonať jazykovú bariéru. Takéto cieľové opatrenie je v rámci školského zákona ukotvené iba vo vzťahu k deťom cudzincov.²¹ Navrhnuté jazykové kurzy sa však v praxi nekonajú v dostatočnej miere.²² Vo vzťahu k deťom z marginalizovaných rómskych komunít školský systém ako podporné opatrenia ponúka nulté ročníky či pedagogických asistentov. Avšak ani jeden z týchto nástrojov nie je primárne zameraný na jazykovú bariéru a aj preto v tejto oblasti dosahujú iba veľmi obmedzené výsledky.²³

Popri dohľade nad tým, nakoľko svoje povinnosti dodržiavajú občania, by sa mali zodpovední predstavitelia SR viac zamerať aj na to, nakoľko svoje záväzky naplňuje štát. Aktuálna Správa o stave používania štátneho jazyka na území SR upozornila na niektoré nedostatky, avšak nepriniesla nové témy. Vhodné podmienky na osvojenie si štátneho jazyka sú predovšetkým právom všetkých občanov SR. Naplnenie tohto práva však zatiaľ dostatočne nerezonuje v diskusiách a plánoch politikov a úradníkov štátnej správy. ■

18 Ministerstvo kultúry SR, „Správa o stave používania štátneho jazyka na území Slovenskej republiky“ (2014), s. 18.

19 Doložka vplyvov k Správe o stave používania štátneho jazyka na území Slovenskej republiky.

20 Zrov. napr. Vladimír Klein & Jurina Rusnáková & Viera Šilonová, *Nultý ročník a edukácia rómskych žiakov.* (Spišská Nová Ves, SPEKTRUM – VÝCHOD, 2012)

21 Školský zákon č. 245/2008 Z.z., § 146, ods. 3.

22 Zrov. Tina Gažovičová (ed.) *Vzdelávanie detí cudzincov na Slovensku – potreby a riešenia.* (Bratislava, Centrum pre výskum etnicity a kultúry – Nadácia Milana Šimečku, 2011)

23 Zrov. napr. Elena Gallová-Kriglerová & Tina Gažovičová (eds.) *Škola pre všetkých? Inkluzivnosť opatrení vo vzťahu k rómskym deťom.* (Bratislava, Centrum pre výskum etnicity a kultúry, 2012)

MUSÍME ÍŠŤ VŠETCI „PRINAJLEPŠOM“ NA SOCIÁLNU PRÁCU?

ZUZANA BALÁŽOVÁ

V centre diskusie o vzdelávaní Rómov sú celkom opodstatnené najmä témy dostupnosti materských škôl či segregácie na primárnom stupni. Úspešné absolvovanie týchto stupňov vzdelávania je predpokladom pokračovania na strednej či vysokej škole. Nedostatky na nižších stupňoch sú jedným z dôvodov neprekvapivých výrazných nerovností vo vzdelanostnej štruktúre Rómov.

Podľa dát rozvojového programu OSN z roku 2010 podiel Rómov vo veku 27-64 rokov s vyšším ako stredným vzdelaním (ISCED 4++) tvoril len 0.3% skúmanej populácie. Napriek tomu, že faktorom pri dosiahnutom najvyššom vzdelaní bolo aj bydlisko a stupeň segregácie, aj podiel vysokoškolsky

vzdelaných Rómov žijúcich v rozptyle zostáva veľmi nízky. V segregovaných a separovaných komunitách bol podiel vysokoškolsky vzdelaných Rómov 0.2% a v prípade rómskej populácie žijúcej v rozptyle to bolo 0.5%.¹ Pre hrubé porovnanie možno uviesť, že podľa sčítania obyvateľstva v roku 2011, 2.3% obyvateľov SR starších ako 15 rokov malo ukončené vysokoškolské vzdelanie bakalárskeho stupňa, 10.8% magisterského, inžinierskeho a doktorského stupňa a 0.7% doktorandské vzdelanie. V porovnaní s rokom 2001 pritom došlo k zvýšeniu vzdelanostnej štruktúry obyvateľstva. Podiel vy-

1 UNDP (2012) *Report on the Living Conditions of Roma Households in Slovakia in 2010*, s. 96-97.

sokoškolsky vzdelaných ľudí na magisterskom stupni tvoril 7.1% celkového obyvateľstva.² Naopak, pri porovnávaní skorších zberov (t.j. v roku 2005 a 2010 Rozvojovým programom OSN) v prípade rómskej populácie došlo len k veľmi miernemu, štatisticky nevýznamnému zlepšeniu.³

V tomto krátkom príspevku by som však rada upozornila na trend, ktorý na Slovensku pozorujem. Ak Rómovia končia vysokú školu, až príliš často držia diplom v odbore sociálna práca. Tým nechcem naznačiť, že je tento odbor menej dôležitý, či nepodstatný. Naopak, myšlienka profesionálnej pomoci absolventov v tzv. marginalizovaných rómskych komunitách je progresívna. Podľa môjho názoru, k výraznejšiemu pokroku v začleňovaní Rómov môžu prispieť vyššie počty rómskych absolventov odborov, ktoré poskytujú väčšiu šancu získať dobre platenú a ideálne i prestížnu prácu aj mimo tzv. „rómskej témy“. Okrem toho by to prispelo aj k dôležitému presunu podielu moci, prestíže a bohatstva z majority na marginalizovanú menšinu.

Prečo však väčšina Rómov študuje sociálnu prácu? Pri rozhovore s rómskou študentkou Trnavskej univerzity, ktorá študuje odbor sociálna práca, som sa

2 Dáta sú dostupné na web stránke Slovenského štatistického úradu, <http://portal.statistics.sk/files/tab-9.pdf>

3 UNDP (2007) *Report on the living conditions of Roma in Slovakia*, Bratislava, s.63.

zaujímala o jej motiváciu študovať tento študijný odbor. Hovorila o tom, že chcela študovať na vysokej škole a i napriek tomu, že zmaturovala na obchodnej akadémii, videl sa jej tento študijný odbor najjednoduchší. Paradoxne, charakteristika študijného programu vypovedá o tom, že štúdium tohto odboru nie je jednoduchou záležitosťou a študent musí ovládať poznatky zo všetkých oblastí spoločenských vied vrátane psychológie, filozofie a etiky, pedagogiky, práva a sociológie. Z čoho teda pramení strach z iných študijných odborov? Prečo má prevažná časť rómskych študentov vysokých škôl rešpekt pred štúdiom iného študijného odboru? Myslím si, že odpoveď možno hľadať medzi samotnými študentmi, ktorí si možno zámerne vyberajú „ľahšiu“ cestu. Zrejme majú pocit, že takto to od nich vyžaduje spoločnosť. Možno majú pocit, že medicína, právo, architektúra nie sú študijné odbory pre Rómov. Možno cítia, že spoločnosť očakáva, že budú študovať sociálnu prácu a splatia dlh, ktorý majú vďaka tomu, že im, Rómom, spoločnosť umožnila to privilegium, akým je štúdium na vysokej škole.

Odpovede môžu byť rôzne, avšak riešenie ostáva na samotných Rómoch. Najlepšie si sami pomôžu tým, že budú vzormi pre ďalšie generácie študentov vďaka kreovaniu pozitívnych vzorov. Sami tak prispievajú k zmene vnímania Rómov ako „nechcených“ či v lepšom prípade „tolerovaných“ na tých potrebných a spoločnosťou vážených a rovnocenných občanov a občianok. ■

MIGRANTI V MESTE: PRÍTOMNÍ A (NE)VIDITEĽNÍ

ALENA CHUDŽÍKOVÁ, ELENA GALLOVÁ KRIGLEROVÁ

Mnohé európske krajiny si uvedomujú, že integrácia migrantov prebieha najmä na miestnej úrovni, a preto čoraz viac zdôrazňujú a podporujú tvorbu lokálnych integračných politík. V rámci nich sa kompetencie presúvajú na samosprávu úroveň.

V podmienkach SR síce Konceptia integrácie cudzincov¹ tiež zdôrazňuje úlohu samospráv v procese začleňovania cudzincov, ale neposkytuje im žiadne konkrétne nástroje, mechanizmy, či podporu pri zavádzaní lokálnych politík integrácie. Dôraz na lokálnu úroveň integrácie je takpovediac len na papieri. Kompetencie samospráv sú v tejto oblasti zároveň pomerne obmedzené, nemajú napríklad možnosť priamo ovplyvňovať rozsah migrácie na svoje územie. Za udeľovanie pobytov, pracovných povolení a oprávnení na podnikanie, sú zodpovedné štátne inštitúcie, samosprávy majú len podporné kompetencie, ktorými môžu priamo či nepriamo ovplyvňovať procesy integrácie. Môžu teda výrazne ovplyvňovať to, ako bude integrácia vyzeráť v praxi, pretože ich úlohou je poskytovať sociálne a iné verejné služby, organizovať kultúrne aktivity alebo ovplyvňovať proces vzdelávania. Zároveň majú potenciál posilňovať občiansku angažovanosť, ktorá je dôležitým aspektom procesu integrácie.

Na Slovensku si jednotlivé samosprávy len zriedka uvedomujú, že na ich území žijú migranti a že ich počty kontinuálne narastajú. Zväčšujúce sa populácie migrantov pritom prinášajú rôzne výzvy pre život miest a obcí a pre tvorbu lokálnych politík. Cudzinci s trvalým pobytom sú totiž podľa zákona o obecnom zriadení obyvateľmi danej obce či mesta a vzniká im tak nárok na rôzne verejné služby. Dôležitou podmienkou udržiavania a posilňovania solidarity v lokálnych spoločenstvách je teda adekvátna reakcia samosprávy na potreby všetkých svojich obyvateľov, cudzincov nevynímajúc. Bez toho môže z dlhodobého hľadiska dôjsť k segregácii či marginalizácii cudzincov, a súvisiacemu narastaniu napätia medzi pôvodným obyvateľstvom a komunitami migrantov. Prípadne môže dochádzať k tlaku na ich asimiláciu, teda potlačenie ich pôvodných etnokultúrnych identít, čo migranti väčšinou vnímajú ako negatívny jav.

Začleňovanie migrantov by sa malo týkať celej populácie, a tento proces možno podporovať aj budovaním vzájomnej dôvery a reciprocity medzi rozmanitými skupinami obyvateľstva, a tiež posilňovaním pocitu spolupat-

ričnosti. Práve sociálna integrácia poskytuje priestor na zachovanie rôznorodosti tak na strane migrantov, ako aj väčšinovej populácie, ktorá tiež nie je homogénna.

Sociálna integrácia prebieha v každodennom živote v konkrétnych mestách či štvrtiach, ktoré sa navzájom líšia tak veľkosťou migrantskej populácie, ako aj ďalšími charakteristikami, napr. špecifickým trhom práce, možnosťami vzdelávania a pod. Čo však znamená integrovať sa? Je to na Slovensku skutočne také bezproblémové, že sa stačí chcieť integrovať a jednotlivec bude začlenený do širšieho spoločenského celku, kde bude vnímaný ako rovnocenný člen spoločnosti?² Práve na vyššie spomenuté aspekty integrácie bol zameraný výskumný projekt *Prítomní a predsa (ne) viditeľní? Kultúrna a sociálna integrácia cudzincov v lokálnej perspektíve*,³ ktorý CVEK realizoval v partnerstve s Inštitútom pre verejné otázky v období od marca 2013 do apríla 2014. V rámci projektu boli vybrané tri lokality – Bratislava-Nové Mesto, Senec a Prievidza – v ktorých prebiehal empirický výskum s využitím metódy kvalitatívneho interview, zúčastneného pozorovania a analýzy strategických a koncepčných dokumentov na úrovni jednotlivých samospráv. V nasledujúcom texte popíšeme situáciu v týchto troch lokalitách a zameriame sa na najdôležitejšie aspekty procesu integrácie migrantov.

SENEC – MESTO, KTORÉ MILUJEM

Senec je lokalitou, ktorá konštatuje kontinuálny nárast počtu obyvateľov, a tak na rozdiel od ostatných samospráv nebojuje s demografickou krízou. Tento trend je však podľa strategických dokumentov mesta výsledkom predovšetkým narastajúceho počtu obyvateľov prisťahovaných z Bratislavy, prípadne iných miest Slovenska. Senec patrí k zaujímavým lokalitám aj z hľadiska rôznorodosti obyvateľstva. V minulosti tu bola silná maďarská, židovská a nemecká komunita, zatiaľčo v súčasnosti sa mesto diverzifikuje aj v dôsledku zahraničnej migrácie. Na konci roka 2012 žilo v Senci 424 cudzincov, čo pri počte 17 566 obyvateľov predstavuje 2,4-percentný podiel na celkovej populácii mesta. Senec tak má v porovnaní s celoslovenským priemerom (1,3%) približne dvojnásobný podiel cudzincov. Populácia cu-

1 Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR (2014). *Integračná politika Slovenskej republiky*. Bratislava. Prijatá uznesením vlády č. 45 zo dňa 29. januára 2014. Dostupné na http://www.rokovania.sk/File.aspx/ViewDocumentHtml/Mater-Dokum-162052?prefixFile=m_

2 Hlinčíková, M. (2013). *Inkorporácia migrantov a migrantiek z Vietnamu v Bratislave (dizertačná práca)*. Bratislava: Ústav etnológie SAV.

3 Projekt podporila Európska únia z Európskeho fondu pre integráciu štátnych príslušníkov tretích krajín. Solidarita pri riadení migračných tokov.

dzincov v Senci je zároveň veľmi rozmanitá. Žijú tu totiž cudzinci zo 46 krajín. Ide o ekonomických migrantov, Slovákov žijúcich v zahraničí, držiteľov medzinárodnej ochrany a pod.

Napriek narastajúcemu počtu cudzincov v Senci strategické materiály na úrovni mesta túto skutočnosť vôbec nereflektujú, avšak rovnako nemožno povedať, že je mesto voči tejto téme uzavreté. Práve naopak. Rozhovory s predstaviteľmi štátnych inštitúcií ukázali, že mesto by aj malo záujem sa tejto téme venovať, ale zatiaľ ju nevie celkom uchopiť a privítalo by pomoc odborníkov.

Na úrovni obyvateľov mesta sú migranti vnímaní najmä v dvoch dimenziách. Sú to predovšetkým tí, ktorí sú vo verejnom priestore viditeľní vďaka svojim podnikateľským aktivitám. Podnikanie migrantov je ovplyvnené najmä typickým charakterom mesta. Tým, že v Senci prakticky neexistuje výroba, jediným ekonomickým sektorom, na ktorý ostáva priestor, sú služby. Možno aj preto je Senec pre migrantov lákavý – nemusia vstupovať do komplikovaných procesov hľadania práce a podnikanie im zabezpečuje uspokojivý životný štandard a navyše aj určitý status v lokálnej komunite. Podnikajúci migranti majú vo verejnom priestore pomerne výrazné zastúpenie. K najznámejším a najobľúbenejším reštauráciám a kaviarňam patria napríklad práve tie, ktoré vlastní migranti. Táto skupina migrantov tak prostredníctvom svojich podnikateľských aktivít udržiava intenzívnejšie sociálne kontakty s miestnymi obyvateľmi. Tí migrantov – podnikateľov rozoznávajú a často ich považujú za jediných migrantov v meste.

„Tým, že v Senci prakticky neexistuje výroba, jediným ekonomickým sektorom, na ktorý ostáva priestor, sú služby. Možno aj preto je Senec pre migrantov lákavý – nemusia vstupovať do komplikovaných procesov hľadania práce a podnikanie im zabezpečuje uspokojivý životný štandard a navyše aj určitý status v lokálnej komunite.“

Na druhej strane sú však tí neviditeľní migranti, ktorí žijú svoj život izolovane, a to aj napriek možnostiam lokality. O ich prítomnosti a aktivitách obyvatelia nič nevedia. Táto skupina pritom predstavuje väčšinu migrantskej populácie v Senci.

Senec má vďaka svojej profilácii ako „mesta, ktoré milujem“ a multikultúrnej histórii potenciál stať sa súdržnou a integrovanou lokalitou. Na to je však potrebná aktívna podpora integračného procesu zo strany mestskej samosprávy. K odmietaniu migrantov síce nedochádza, ale aj miera spolužitia miestnych obyvateľov a migrantov je obmedzená. Obyvatelia vnímajú kultúrnu diverzitu pozitívne, ale aj napriek tomu im chýbajú širšie vedomosti o kultúrnych, náboženských, historických a ďalších špecifikách migrantskej populácie. Pretrvávajú tak rôzne stereotypné predstavy a strach z odlišnosti. Dalo by sa skôr hovoriť o tom, že mesto si na migrantov „zvyklo“, ale výraznejšie prepojenie migrantských a nemigrantských svetov chýba. Existujúce prepojenia sú skôr okrajové, prípadne sú naviazané na ekonomické aktivity migrantov a zostávajú v rovine vzťahu predajca – zákazník. To, že sa miestni obyvatelia a migranti v každodennom živote stretávajú, rozoznávajú a správajú sa k sebe úctivo však ešte neznamená, že možno hovoriť o súdržnosti lokálnej komunity a že dochádza k prijatiu rozmanitosti. Väčšinová populácia v zásade akceptuje odlišnosť len po určitú hranicu, po jej prekročení však požaduje prispôsobenie sa.

„Senec má vďaka svojej profilácii ako „mesta, ktoré milujem“ a multikultúrnej histórii potenciál stať sa súdržnou a integrovanou lokalitou. Na to je však potrebná aktívna podpora integračného procesu zo strany mestskej samosprávy.“

Medziskupinové vzťahy v Senci sa však skôr než po etnických líniách formujú po línií toho, kto je pôvodným obyvateľom a kto je novopristaňovalcom. Medzi „novopristaňovalcami“ (v dôsledku vnútornej migrácie) a „starými Senčanmi“ tak dochádza k akémusi tichému konfliktu. Novopristaňovalcov starosenčania nevnímajú ako súčasť lokálnej komunity, pretože sa ňou nestali ani formálne prihlásením pobytu, čím by priniesli podielové dane. Novopristaňovalci zas zo strany starých Senčanov vnímajú uzavretosť voči sebe. **Migranti v Senci sa tak môžu stať dôležitou a „lákovou“ skupinou aj pre samotné mesto. Na rozdiel od prístahovalcov z iných lokalít v rámci Slovenska, ktorí si vo svojom pôvodnom bydlisku ponechávajú aj trvalý pobyt, migranti majú svoj trvalý pobyt prihlásený v Senci, z čoho pre mesto napríklad plynú podielové dane. Stávajú sa tak stabilnou a aj formálnou súčasťou mesta, aj keď túto skutočnosť si samospráva ani obyvatelia neuvedomujú.**

„Čo sa týka Senčanov, ‘starých Senčanov’, tak sa radi volajú sami seba, nefunguje nejakým spôsobom nevrávnosť, to nie. Ale nie sú šťastní z toho, že im chodia východniari (...) Je to nejakým spôsobom lokálpatriotizmus, alebo čo to je. Ale podľa mňa je veľmi slepé nevidieť, že tí ľudia priniesli aj peniaze, aj rozvoj, aj oživenie toho mesta (...)“ (migrant, 27 rokov)

Mestská samospráva tiež vníma, že „novopristaňovalci“ sa s mesto neidentifikujú a kladie si za cieľ rozvíjať lokálpatriotizmus, hoci s migrantmi v týchto aktivitách explicitne nepočíta. Posilňovanie celkového zapájania občanov (vrátane migrantov) do života lokality môže výrazne posilniť spolupatričnosť a súdržnosť lokálnej komunity. Mesto by v týchto aktivitách mohlo stavať aj na existujúcej kultúrnej rozmanitosti a aktívne vytvárať prepojenia medzi rôznymi skupinami obyvateľstva. K identite mesta by tak výrazne mohli prispieť aj migranti. Mohli by tak pomôcť obnoviť charakter Senca ako multietnického a multikultúrneho mesta, kde sa dobre žije.

„Migranti v Senci sa môžu stať pre mesto dôležitou a „lákovou“ skupinou. Na rozdiel od prístahovalcov z iných lokalít v rámci Slovenska, ktorí si vo svojom pôvodnom bydlisku ponechávajú aj trvalý pobyt, migranti majú svoj trvalý pobyt prihlásený v Senci, z čoho pre mesto napríklad plynú podielové dane. Stávajú sa tak stabilnou a aj formálnou súčasťou mesta, aj keď túto skutočnosť si samospráva ani obyvatelia neuvedomujú.“

PRIEVIDZA: MIGRANTI POD POVRCHOM

Prievidza v posledných rokoch bojuje s veľmi výrazným úbytkom obyvateľstva, kvôli ktorému prišla nedávno o 650 000 eur z podielových daní. Za možné riešenia demografickej krízy považuje mesto gentrifikáciu (teda prílev predovšetkým majetných novousadlíkov do centra mesta) a zlepšovanie podmienok na život, ktoré by zabránili ďalšiemu odlivu obyvateľstva. Potenciálu zahraničnej migrácie do mesta však strategické dokumenty nevenujú žiadnu pozornosť. A to aj napriek tomu, že väčšina z 839 cudzincov s pobytom v Prievidzi (t.j. 1,7% obyvateľstva)⁴ je v produktívnom veku a je teda možné predpokladať, že ide o ekonomicky aktívnych ľudí.

Z rozhovorov s predstaviteľmi štátnych inštitúcií je zrejme, že mesto považuje migrantov za prínos. Avšak vysoká nezamestnanosť a celková ekonomická situácia⁵, v regióne spôsobujú, že príležitosti sú obmedzené aj pre „našich obyvateľov“, takže nevidia „priestor na nejakú motiváciu získania týchto obyvateľov iných národností.“

Populácia migrantov je v Prievidzi značne rôznorodá, keďže pochádzajú zo 42 krajín, a tak nevytvárajú kompaktné komunity. Miestni obyvatelia ich aj preto neregistrujú ako skupiny migrantov, ale skôr ako jednotlivcov, s ktorými občas prichádzajú do kontaktu. Podobne ako v Senci, aj v Prievidzi sú viditeľní a rozpoznaní hlavne tí migranti, ktorí sú nejakým spôsobom prítomní vo verejnom priestore, teda najmä podnikatelia a majitelia reštaurácií. O pomerne veľkej skupine Rumunov (350), z ktorých väčšina zrejme pracuje v miestnych baniach, napríklad síce vedeli, ale informácie o nich mali skôr charakter klebiet a dohadov. Aj napriek tomu, že väčšinová populácia nemá o migrantoch takmer žiadne povedomie, vo všeobecnosti od nich očakáva naplnenie akýchsi implicitných noriem správania, ktoré však nie sú vždy zjavné. Migranti teda vlastne často nevedia, čo od nich väčšinové obyvateľstvo očakáva na to, aby ich prijalo medzi seba. Výsledkom sú tak často nedorozumenia, ktoré majú niekedy podobu otvorených konfliktov. Častejšie však dochádza k tomu, že migranti a majorita medzi sebou takmer vôbec nekomunikujú, čo prispieva k prehľbovaniu sociálnej vzdialenosti medzi skupinami migrantov a nemigrantov. Aj verejné inštitúcie vnímali migráciu prevažne ako potenciálny zdroj problémov. Postoje obyvateľstva však popisovali ako neutrálne. Túto neutralitu ale podmieňovali tým, že migranti „nenarúšajú svoje okolie, riadne pracujú a nie sú s nimi problémy.“ Väčšinové obyvateľstvo tak migrantov zatiaľ akoby pozoruje z diaľky a reálne sa touto témou začnú zaoberať až vtedy, ak vzniknú konflikty a „problémy“.

„Od migrantov sa vo všeobecnosti očakáva naplnenie akýchsi implicitných noriem správania, ktoré však nie sú vždy zjavné. Migranti tak vlastne často nevedia, čo od nich väčšinové obyvateľstvo očakáva na to, aby ich prijalo medzi seba.“

Prievidza je špecifická aj tým, že je miestnymi obyvateľmi vnímaná ako „mŕtve“ mesto, v ktorom sa nič nedeje, centrum sa vyludňuje a chátra. To však úplne nekorešponduje s realitou. V porovnaní so Sencom totiž možno v Prievidzi pozorovať omnoho výraznejšiu mieru občianskej participácie. Niektoré občianske aktivity dokonca reflektujú aj tému kultúrnej rozmanitosti a migrácie (napr. aktivity Regionálneho kultúrneho centra, či reportáže Regionálnej televízie Prievidza).

„Posilňovaním občianskej participácie možno zvýšiť identifikáciu s miestnou komunitou, pocit príslušnosti k mestu a posilniť sociálne siete. Jedným z cieľ-

4 Údaj podľa štatistik ÚHCP platný ku koncu roka 2012.

5 Nezamestnanosť v okrese Prievidza dosiahla v roku 2013 hodnotu 13,9% (Regionálna databáza Štatistického úradu SR)

ľov by malo byť tiež diskusiou a vzdelávaním lokálnej populácie predchádzať vytváraniu predsudkov a posilňovať vzájomné spoznávanie sa.“

Prievidza je zároveň mestom, ktoré vo voľbách do orgánov samosprávnych krajov v roku 2013 úspešne zastupoval kandidát s migrantským pôvodom. Ide o jeden z mála prípadov politickej participácie migrantov na Slovensku. Prebúdajúca sa občianska participácia môže predstavovať ideálnu príležitosť na premesenie oddelených svetov migrantov a ostatných obyvateľov v Prievidzi, ktoré zatiaľ fungujú izolovane. Posilňovaním občianskej participácie možno zvýšiť identifikáciu s miestnou komunitou, pocit prináležania k mestu a posilniť sociálne siete. Jedným z cieľov by malo byť tiež diskusiou a vzdelávaním lokálnej populácie predchádzať vytváraniu predsudkov a posilňovať vzájomné spoznávanie sa.

XIN CHÀO, DIMITROVKA! MIGRANTI V BRATISLAVE-NOVOM MESTE

Mestská časť Bratislava-Nové Mesto je jednou z najrozmanitejších častí Bratislavy a zároveň lokalitou s najvyšším podielom cudzincov na miestnej populácii. Cudzinci totiž tvoria takmer 8% obyvateľstva, čo je približne toľko, ako podiel občanov maďarskej národnosti na Slovensku. Ku koncu roka 2012 žilo v Bratislave-Novom Meste 2837 cudzincov z 96 krajín, pričom najpočetnejšie skupiny tvorili Francúzi, Vietnami a v menšej miere aj Číňania.⁶ V kontexte Slovenska je Bratislava-Nové Mesto, a predovšetkým sídlisko Dimitrovka, na ktoré sme sa vo výskume zamerali, úplne špecifická. V tejto lokalite totiž žije pomerne početná a súdržná komunita Vietnamcov, ktorá sa začala formovať už v období socializmu. Vtedy prichádzali ako pracovníci miestnych tovární a po páde režimu sa mnohí z nich rozhodli usadiť sa v tejto lokalite a využiť možnosť slobodného podnikania. V súčasnosti žije táto komunita pomerne izolovane od zvyšku obyvateľstva. Väčšinové obyvateľstvo migrantov pozoruje akoby z diaľky a to isté možno povedať aj o vietnamskej komunite. Ich spolužitie by sa dalo charakterizovať tak, že o sebe navzájom vedia, ale nepoznajú sa. Vzájomné kontakty, najmä prvej generácie migrantov, sa prevažne obmedzujú na poskytovanie/prijímanie služieb a stretávanie sa vo verejnom priestore. K intenzívnejším kontaktom a vzťahom však dochádza medzi deťmi, keďže navštevujú spoločné školy a škôlky v lokalite. Deti tak vo veľkej miere fungujú ako prostredníci medzi skupinami. Špecifickým vzťahom, ktorý sme neidentifikovali v iných lokalitách, je opatrovatelstvo malých detí, kedy vietnamské rodiny využívajú služby miestnych žien v dôchodkovom veku. Vietnamské ženy si takto zabezpečujú čo najskorší návrat do práce. K prekročeniu hranice anonymity dochádza aj v rámci susedstiev v rovnakých bytových domoch.

„Vzájomné kontakty, najmä prvej generácie migrantov, sa prevažne obmedzujú na poskytovanie/prijímanie služieb a stretávanie sa vo verejnom priestore. K intenzívnejším kontaktom a vzťahom však dochádza medzi deťmi, keďže navštevujú spoločné školy a škôlky v lokalite. Deti tak vo veľkej miere fungujú ako prostredníci medzi skupinami.“

Dalo by sa povedať, že tak obyvatelia, ako aj predstavitelia miestnych štátnych inštitúcií nemajú na prítomnosť migrantov v lokalite Dimitrovky (či širšie Bratislavy-Nového Mesta) nijako vyhranený názor. Skôr ju vnímajú ako fakt a osobitne sa touto témou nezaoberajú. Plnohodnotné začlenenie migrantov vo vnímaní štátnych inštitúcií zároveň naráža na akýsi sklenený strop. Priestor na artikuláciu či obhajovanie vlastných záujmov je obmedzený na oblasť kultúrnych prejavov. Rôzne hudobné slávnosti či cudzokrajná kuchyňa sú vnímané veľmi pozitívne, avšak otázky politickej participácie sú už zložitejšie. V prípade, že by migranti tvorili významnú časť miestnej populácie, je ich politická participácia prípustná, či dokonca žiaduca, pretože by podľa predstaviteľa štátnej inštitúcie išlo skôr o budovanie spoločnej komunity. Na vyššej než lokálnej úrovni by však mohla predstavovať nebezpečenstvo, keďže tam by už išlo o presadzovanie vlastných záujmov, ktoré by mohli byť na úkor väčšinového obyvateľstva. Zdá sa teda, že migranti, predovšetkým Vietnami, majú v tejto lokalite pozíciu, ktorá je pomerne jasne vymedzená: všetci vedia, že tam žijú, žijú si svojím životom, majú svojský prízvuk a ľudia sa s nimi (ale aj na nich) radi zasmejú, pretože sú milí. Hranice tohto vyčleneného priestoru zvyčajne fyzicky ani symbolicky neprekračuje ani jedna strana. Téma prítomnosti migrantov v lokalite nie je reflektovaná ani v strategických a koncepčných dokumentoch mestskej časti, ani v lokálnych médiách či aktivitách. Jedinou sférou, kde dochádza k prepájaniu týchto paralelných svetov, je školstvo. Jedna z miestnych škôl napríklad zaviedla kurz vietnamčiny, čím reagovala na to, že vietnamské deti strácajú kontakt so svojim materinským jazykom a zároveň dala možnosť miestnym obyvateľom naučiť sa aspoň základy vietnamčiny a dozvedieť sa viac o vietnamskej kultúre. Ide o veľmi dôležitý moment uznania hodnoty odlišnej kultúry a akt symbolického prijatia migrantov do miestnej komunity. Podobné aktivity sú však skôr výnimkou ako pravidlom a vytváranie súdržnej lokálnej komunity by rozhodne vyžadovalo systematickejší prístup.

6 Údaj podľa štatistík ÚHCP platný ku koncu roka 2012.

„Plnohodnotné začlenenie migrantov vo vnímaní štátnych inštitúcií zároveň naráža na akýsi sklenený strop. Priestor na artikuláciu či obhajovanie vlastných záujmov je obmedzený na oblasť kultúrnych prejavov. Rôzne hudobné slávnosti či cudzokrajná kuchyňa sú vnímané veľmi pozitívne, avšak otázky politickej participácie sú už zložitejšie.“

Miestna samospráva si však neuvedomuje svoju dôležitú úlohu v procesoch integrácie migrantov. Nemusi ísť pritom o žiadne nákladné opatrenia, ktoré by vyžadovali zvýšené personálne kapacity a finančné zdroje. Na začiatok by stačili aktivity, ktoré by migrantov pomohli začleniť do života mestskej časti. Podstatným je aj symbolické uznanie migrantov ako plnohodnotných členov miestnej komunity, a to napríklad ich reprezentáciou v médiách. Práve lokálne médiá môžu prístupnou formou – napríklad cez príbehy samotných migrantov alebo priblížením ich kultúry – pomôcť vzájomnému spoznávaniu sa. Vzhľadom na to, že migrantská populácia tvorí až 8% celkovej populácie mestskej časti Bratislava-Nové Mesto, je mimoriadne dôležité, aby miestna samospráva situáciu migrantov zohľadňovala pri rozličných projektoch na zlepšenie verejného priestoru a kultúrnych aktivitách.

„Veľký význam má symbolické uznanie migrantov ako plnohodnotných členov miestnej komunity, a to napríklad ich reprezentáciou v médiách. Práve lokálne médiá môžu prístupnou formou – napríklad cez príbehy samotných migrantov alebo priblížením ich kultúry – pomôcť vzájomnému spoznávaniu sa.“

ZÁVER

Integráciu sa jednotlivec stáva plnohodnotným členom miestnej komunity. Najsúdržnejšie spoločnosti sú tie, kde majú všetci obyvatelia šancu prispieť k spoločnému dobru a rozvoju, majú rovnaké možnosti a je k nim prístupované ako k rovnocenným členom. Práve politiky na lokálnej úrovni môžu zabezpečiť podmienky na vytváranie inkluzívnejšej spoločnosti. Politiky integrácie by mali byť prepojené na špecifický kontext lokality – vzdelávanie, zamestnanie, bývanie, zdravie – to všetko sú veci viazané na priestor mesta, mestskej štvrte, kde ľudia žijú.

Na Slovensku však mestá a obce nie sú k tvorbe lokálnych politík integrácie motivované a zároveň neexistuje žiadny zdroj ich finančnej podpory. Na pasivitu na strane miest poukázal aj náš výskum – migranti boli pre verejnú politiku na lokálnej úrovni neviditeľní a nerozpoznaní.

Súčasný prístup k téme integrácie je tak na lokálnej úrovni skôr reaktívny – migrácia a integrácia nie je pre samosprávu témou, pretože nepredstavuje problém, ktorý treba riešiť. Samospráva by sa však na migráciu nemala pozeráť ako na problém, ale ako na potenciál, ktorý možno rozvinúť v prospech celej komunity. Zatiaľ sa však migranti pohybujú len v symbolickom priestore, ktorý im bol implicitne vyčlenený, ale necítia sa byť plnohodnotnou súčasťou miestnej komunity, a preto ani nemôžu naplno prispievať k jej rozvoju (nielen ekonomickému). Cieľovou skupinou integračných politík by tak mala byť aj väčšinová populácia a mestské inštitúcie. ■

MENŠINOVÁ POLITIKA NA SLOVENSKU

Kritický štvrťročník

ISSN 1338-4864

Evidenčné číslo na MK SR EV 4413/11

Centrum pre výskum etnicity a kultúry

Klariská 14, 811 03 Bratislava

tel.: (+421 2) 54 63 06 77

e-mail: info@cvek.sk

www.cvek.sk

IČO: 30797641

Šéfredaktorka: Jarmila Lajčáková

Asistentka šéfredaktorky: Alena Chudžíková

Jarmila Lajčáková, Elena Gallová Kriglerová, Alena Chudžíková, Tina Gažovičová a Zuzana Balážová pôsobia v Centre pre výskum etnicity a kultúry ako výskumníčky.

Svetluša Surová externe prednáša na Katedre politológie Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Výskumne sa venuje otázke národnostných menšín a multikulturalizmu.

Grafická úprava a tlač: Renesans, spol. s r.o.

CVEK
centrum pre výskum
etnicity a kultúry

01-02
2 0 1 4